

**KAYSERİ ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDE BULUNAN BİZANS
DÖNEMİ ANONİM FOLLİSLERİ**

Ahmet YUKA

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı

ahmetyuka25@hotmail.com

Öz

Bizans sikkeleri, I. Anastasius (491–518) ile XI. Konstantinos (1448–1453) arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu dönem içinde yaklaşık yüz yıllık bir süreyi kapsayan Anonim Follisler, I. İoannes Tzimiskes (969–976) zamanında tedavüle girmiştir. Anonim Follisler ön yüzünde Hz. İsa tasviri, arka yüzünde dört satır yazı olan sikkelerdir. X. Konstantinos Dukas (1059–1067) döneminde Hz. İsa tasviri yerine imparator portresi konmuştur. Bu çalışmada Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde yer alan 107 Anonim Follis incelenmiştir. Bizans tarihinde 970–1072 yılları arasında tedavülde kalan Anonim Follisler müzede A2, B, C, D, G ve I Grubu ile temsil edilmektedir. Çalışmada ayrıca Anonim Follisler'in ön yüz ve arka yüz çizimleri yapılarak tanıtılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kayseri, Bizans, Sikke, Anonim Follis

Byzantine Anonymous Folles in Kayseri Archeological Museum

Abstract

Byzantine coins, I. Anastasius (491-518) and XI. Konstantinos (1448-1453) covers between the period. Anonymous folles, covering a period of about a hundred years in this period, I Ioannes Tzimiskes (969-976) entered into circulation time. Anonymous Folles, depicted on the face of Jesus, the coins are four lines of text on the back. X. Konstantinos Dukas (1059-1067) period, Jesus depicted portrait of the emperor was put in place. In this study, 107 located in Kayseri Archeological Museum Anonymous folles were examined. Byzantine history of remaining in circulation in the years 970-1072 Anonymous Folles, at the museums A2, B, C, D, G and I are represented by Group. The study also was introduced to the front face and rear face of the Anonymous Folles drawings.

Keywords: Kayseri, Byzantine, Coins, Anonymous Folles

Kayseri ve çevresi Anadolu'nun en eski ticari yerleşim yerlerinden biri olup şehrin 22 km. kuzeydoğusunda Kültepe'de ele geçen arkeolojik buluntular

ve çivi yazılı tabletler yerleşimin M.Ö. 3500'lere kadar indiğini göstermektedir. Daha sonra Hitit, Frigya ve Helenistik Dönemlerde bir ticaret şehri olarak gelişmiştir (İpşirli, 2002: 96).

Hitit İmparatorluğu'nun kurucusu I. Hattuşili M.Ö. 1650'de Anadolu birliğini kurmuştur. M.Ö. 1200'lerde başlayan Deniz Kavimleri Göçü ile bu büyük imparatorluk çökünce Geç Hitit Prenslükleri denilen kent devletleri ortaya çıkmıştır. Bu kent devletlerinden biri olan Tabal Krallığı M.Ö. 900'de Kayseri yöresinde kurulmuştur. Asurlulara bağlı olan bu krallık Medler tarafından M.Ö. 612 yılında ortadan kaldırılmıştır. Bölgeye sırasıyla Persler ve Makedonya Kralı Büyük İskender hâkim olmuştur. İskender'in ölümünden sonra komutanları arasında çıkan paylaşım savaşları sonunda Kappadokia'ya hâkim olan Ariarathes Sülalesi burada Kapadokya Krallığı'nı kurmuştur. Daha sonra Roma saldırıları ile sarsılan bu egemenlik bölgenin Roma İmparatorluğu'na bağlanmasıyla son bulmuştur (Kınık-Aydın,1997: 975).

Yaklaşık 300 yıllık bir Roma egemenliğinin ardından M.S. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle Kapadokya Bölgesi'nde Doğu Roma yani Bizans dönemi başlamıştır. M.S. 371 yılında İmparator Valens, Kapadokya'nın güney bölgesini ayırarak başkenti "Tyana" olan "Kapadokya II" adlı ikinci bir eyalet oluşturmuştur. M.S. V. yüzyılda Hunların ve İsaurialıların çok sayıdaki akını bölgenin tahrip olmasına neden olmuştur. Bölgenin sürekli saldırılara maruz kalması nedeniyle Anastasius ve Iustinianus dönemlerinde bölgede yoğun bir savunma programına geçilmiştir. Bu anlamda birçok kent surlarla çevrelenmiş, eskiler onarılarak Kaisareia yeniden imar edilmiştir (Akyürek, 1998: 229–230).

M.S. VI. yüzyıl sonlarından M.S. VII. yüzyıl ortasına kadar bölge Bizanslılar ile Persler arasında çekişmelere neden olmuştur. Şehir M.S. VII. yüzyılda Sasani hükümdarı II. Hüsrev zamanında Bizans'tan alındıysa da İmparator Heraclius burayı yeniden ele geçirmiştir (Ostrogorsky, 1991: 109). Kayseri, M.S. VII. yüzyılın sonlarından itibaren üç yüzyıl boyunca İstanbul'u fethetmek üzere harekete geçen Müslüman Arap orduları ile Bizans arasında ki savaşlar sırasında bir tampon bölge olmuştur (Ötüken,1987: 9; İpşirli, 2002: 96). İlk olarak Hz. Osman zamanında Muaviye idaresindeki ordu Kayseri'ye gelip burayı ele geçirmiş, ardından geri çekilmiştir. M.S. 690 yılında Abdülmelik Bin Mervan, 726 yılında Mesleme Bin Abdülmelik tarafından yeniden fethedilmiştir. M.S. 730 yılında Said Bin Hişam ve 732 yılında da Süleyman Bin Hişam

tarafından geçici olarak fethedilmiştir (İpşirli, 2002: 96). M.S. VIII. yüzyıl boyunca ve IX. yüzyıl ilk yarısına kadar olan dönemde, sürekli dış tehditler ve ikonoklast baskılar nedeniyle bölgede dinsel ve kültürel bir gerileme dönemi yaşanmıştır (Ostrogorsky, 1991: 109).

Kayseri M.S. XI. yüzyıl ortalarında Anadolu'ya yönelik Türkmen akınları sırasında muhtemelen 1067 yılından sonra Türklerin eline geçmiştir. Danişmentli Beyi Emir Gazi'nin oğlu Melik Muhammed burayı başkent yaparak akınlarda harap olan şehri imar ettirmiştir (Eldem,1982: 10; İpşirli, 2002: 96).

Bizans Sikkeleri

Bizans İmparatorluğu, Roma İmparatorluğu'nun devamı olduğundan, Bizans sikkeleri de Roma sikkelerinin devamıdır (Tekin, 1999: 34). Doğu Roma İmparatorluğu yani Bizans 395 yılında kurulmuş olmasına rağmen Bizans sikkeleri I. Anastasius' un 498 yılında gerçekleştirmiş olduğu para reformu ile başlatılmıştır. Bizans sikkelerinin I. Anastasius ile başlatılmasının haklı ve mantıklı gerekçeleri vardır. Fakat en belirleyici olan gerekçe bakır sikke birimlerinde görülen köklü değişikliklerdir. Yapılan değişiklikle bundan böyle Geç Roma nummileri kaldırılmış bunun yerine iri ebatlarda ve üzerinde Yunan harfleriyle değerlerini gösteren birimler eklenmiştir. Örneğin bakır sikkelerde en büyük birimin 40 nummi (follis) değerinde olduğu görülmüştür. Bunu belirtmek içinde sikkenin arka yüzünde büyük bir M harfi yerleştirilmiştir (Baydur, 1998: 116; Rice, 1998; 162; Tekin, 1999: 28; Gökalp, 2007: 50).

Bizans sikkeleri, Roma sikkelerinden bir takım farklılıklar göstermektedir. İlk dönem Bizans sikkelerinde yazı tipi Latince' dir. Daha sonradan Heraclius döneminin sonlarında Eski Yunanca ile beraber Latince yan yana kullanılmıştır. Sikkelerde görülen önemli farklardan biriside Bizans sikkelerinin Hıristiyani unsurlar göstermesidir. Önceleri Roma sikkelerinde görülen tanrı ve tanrıçalar ile personifikasyonlar gibi pagan kültleri Bizans sikkelerinde yoktur. Ancak özellikle I. Anastasius (491-518) ve II. Iustinus (565-578) dönemlerinde bazı pagan kültleri (Victoria, Oturan Constantin) görülmektedir. Pagan kültlerine ait son izler Heraclius (610-641) sikkelerinde görülmüştür. Bizans sikkelerinde resmedilen Hıristiyani unsurlar arasında haç, haçlı globus, İncil ile Hz. İsa ve Hz. Meryem tasvirleri gelmektedir. X. yüzyıla gelindiğinde ise Hz. İsa tasviri bakır sikkeler üzerinde tek başına yer almıştır. "Anonim Follisler" olarak literatüre geçen bu sikkeler yaklaşık yüzyıl ön

yüzlerinde imparatorların tasvirleri yerine Hz. İsa'nın tasvirleri ile basılmıştır (Rice, 1998; 163; Tekin, 1999a: 30-34; Tekin, 1999b: 21-22).

Anonim Follisler

Bizans Anonim Follisler, I. İoannes Tzimiskes Dönemi'nde (969–976) basılmaya başlanmış ve I. Alexius'un 1092'deki büyük parasal reformuna kadar devam etmiştir (Bellinger, Grierson, 1999: 634). I. İoannes Tzimiskes, 970 yılında mali alanda bir değişiklik yaparak follisin tasarımını değiştirmiştir. Yeni yapılan düzenlemeye göre follislerin ön yüzünde imparator portresi yerine Pantokrator İsa tasviri yer almıştır. Arka yüzde ise “Kralların Kralı Yüce İsa” ifadesi yer almıştır (Harl, 2002: 34).

100 yıldan fazla süren bu aşamada Bizans tahtına yaklaşık 11 imparator geçmiştir. Bu imparatorlar sırasıyla şöyledir: I. İoannes Tzimiskes (969–976), II. Basileios (976- 1025), VIII. Konstantinos (1025–1028), III. Romanos Argyros (1028–1034), IV. Mikhael (1034–1041), V. Mikhael (1041–1042), Zoe (1042), IX. Konstantinos Monomakhos (1042–1055), Theodora (1055–1056), VI. Mikhael (1056–1057) ve I. İsakios Komnenos (1057–1059). Buradaki önemli husus sikkeler üzerinde bu sayılan imparatorların isimlerinin yer almamasıdır. Sadece bunlardan farklı olarak X. Konstantinos Dukas (1059- 1067) zamanında imparator adını taşıyan follislerin basımı tekrar başlamış, ancak yeni tiplere sahip Anonim Follisler' in basımına da devam edilmiştir (Bellinger-Grierson, 1999: 634; Çantay, 2008: 155-156).

Bazı araştırmacılar imparatorun bu tip sikkeleri bastırmaya başlamasının çeşitli nedenlerinin olduğunu söylemektedirler. Bunlardan ilki İoannes' in aşırı derecede dindar bir kişiliğinin olmasından kaynaklandığını ileri sürenlerdir. Anonim Follisler' in basılmasında yaygın olan ikinci görüş ise II. Nikephoros Phokas ve İoannes'in Araplar ile yaptığı savaşlardır. Bu savaşların bir tür Haçlı Seferi izlenimi verdiği ve follislerin de fethedilen yerlerde en yaygın kullanılan birim olduğu düşünüldüğü için bu “Anonim Follislerin” bilinçli bir dini propaganda unsuru olduğu kabul edilmektedir (Bellinger-Grierson, 1999: 634).

Araştırmacılar, Tzimiskes ile başlayan ve I. Aleksios'un (1081–1118) 1092 yılında gerçekleştirdiği reforma kadar yaklaşık 100 yıl boyunca kullanılan Anonim Follisleri farklı şekilde sınıflandırmışlardır. Ancak nümizmatik yayınlarında hala genel olarak P. Grierson'ın “Catalogue of Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks and Whittemore Collections III/2” adlı eserde yaptığı tarihlendirme ve sınıflandırma esas alınmaktadır. Buna göre Anonim Follisler on beş

sınıfa ayrılmaktadır ve sıralama harflere göre yapılmıştır (Çantay, 2008: 155-156). Ancak bu Anonim Follisler' in belli bir imparatorun dönemine tarihlenmesi yine yaklaşık olarak yapılmakta ve bir kesinlik taşımamaktadır. Çünkü bu sikkelerde dönemin imparatoruna ait herhangi bir lejant yoktur. Bu nedenle de sikke tipinin tahta yeni çıkan imparatora göre yeniden düzenlenmesi gibi bir gereklilik söz konusu değildir. Anonim Follisler basıldıkları dönemin imparatoru öldükten sonra da uzun süre dolaşım da kalmışlardır (Bellinger-Grierson, 1999: 634).

Anonim Follisler' in ayarı 1028'den sonra sürekli olarak düşürülmüştür. Bunun nedeni ise yeni gelen imparatorlar kendilerinden önceki imparatorların pek çok sikkesinin üzerlerine tekrardan darp yapmasıdır. III. Romanos (1028–1034) A2 sınıfının yıpranmış sikkelerinin üzerine B sınıfı follisleri basmıştır. IV. Mikhael (1034–1041) B sınıfı follislerinin üzerine C sınıfı follisleri basmıştır. Eski sikkelerin bu hızlı dönüşümü ağırlık standartlarının ve tasvirlerin bozulmasına neden olmuştur (Harl, 2002: 35).

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde yapılan çalışmada 107 adet Bizans Anonim Follisi tespit edilmiştir. Bunlardan 31 tanesi A2 Grubu'na (Kat. No: 70–100), 48'i B Grubu'na (Kat. No: 101–148), 12'si C Grubu'na (Kat. No: 149–160), 2'si D Grubu'na (Kat. No: 161–162), 4'ü G Grubu'na (Kat. No:163–166), 1 tanesi I Grubu'na (Kat. No: 167) ve 9 tanesi X. Konstantinos Dukas'a (Kat. No: 167-176) aittir. X. Konstantinos follisleri de Anonim Follisler içerisinde değerlendirilmiştir.

A2 Grubu Anonim Follisler

A2 Grubu Anonim Follisler 976–1030/1035 yılları arasına tarihlendirilirler. Bu tarihler arasında Bizans tahtına sırasıyla II. Basileios Bulgaroktonos (10 Ocak 976-15 Aralık 1025), VIII. Konstantinos (15 Aralık 1025-11 Kasım 1028) ve III. Romanos Argyros (12 Kasım 1028-11 Nisan 1034) geçmiştir.

Bu döneme ait A2 Grubu Anonim Follislerin genel özellikleri ise şöyledir; ağırlıkları 7.50 ile 20.00 gram arasında değişmektedir. Sikkenin ön yüzünde + CMMA NOVHA (Tanrı bizimledir) lejantı⁴², altında İsa'nın büstü,

⁴² Kelime anlamı okumak olan Latince "legere" den gelmektedir. Sikke üzerindeki yazıdır.

cepheden, sakallı, taç nimbuslu⁴³, tacın her bir kolunda nokta bezeme, tunik⁴⁴ ve himation⁴⁵ giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Sağ elini takdis pozisyonunda yukarı kaldırmış pelerinin kenarından tutmakta, sol elinde de İncil bulunmaktadır. Kapak ile sağ ve sol boşlukta nokta bezeme bulunmaktadır. Arka tarafta ise dört satır halinde +IHSYS /XRISTYS /BASILEY /BASILE (İsa, Krallar Kralı) yazılıdır (Tekin, 1999: 173).

A2 Grubu Anonim Sikkeleri'ni diğerlerinden ayıran önemli bir özelliğe ön ve arka yüzde yer alan süslemelerdir. Bu süslemelerden dolayı A2 Grubu Anonim Follisler kendi aralarında 50 varyasyona ayrılmıştır. Varyasyonların sınıflandırılması yapılırken özellikle sikkelerin arka yüzünde yer alan yazının alt ve üst kısmında ki süsleme işaretleri ile önyüzde İncil kapağındaki ve haçın içerisinde yer alan süsleme işaretleri dikkate alınmaktadır. Aşağıdaki tabloda A2 Grubu Anonim Follisler üzerinde yer alan süslemeler verilmiştir (Tablo- 1).

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 107 adet Bizans Anonim Follisi içinden 31 tanesi A2 Grubu'na aittir (Kat. No: 1–31 arası)

- 1 70AE, 30.28 mm., 10.80 gr., Env. no: 73–370,
Ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2. 24.7, Var.: 24⁴⁶
- 2 71AE, 30.30 mm., 14.10 gr., Env. no: 73–408,
Ref.: DOC 3/2, s. 672, no. A2. 47.6, Var.: 47
- 3 72AE, 30.30 mm., 14.00 gr., Env. no: 73–409,
Ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2. 24.7, Var.: 24
- 4 73AE, 29.28 mm., 12.35 gr., Env. no: 74–639,
Ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2. 24.7, Var.: 24
- 5 74AE, 32.31 mm., 12.05 gr., Env. no: 75–1027,
Ref.: DOC 3/2, s. 658, no. A2. 21, Var.: 21
- 6 75AE, 30.28 mm., 13.45 gr., Env. no: 77–293,
Ref.: DOC 3/2, s. 671, no. A2. 45, Var.: 45

⁴³ Hale (Nimbus): Hıristiyanlıkta kutsallığı sembolize eden dairedir. Dinle ilgili şahısların başına konur

⁴⁴ Gömlek şeklinde bir tür kısa elbise.

⁴⁵ Manto. Khiton üzerine giyilen kadın ve erkek giysisidir. Kalın kumaştan uzun pelerin

⁴⁶ Katalogda yer alan teknik kısaltmalar; AE: Bakır, Env. no.: Müze Envanter Numarası, Ref.: Referans, Var.: Varyasyon.

- 7 76AE, 29.27 mm., 11.45 gr., Env. no: 77–422,
Ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2. 24.7, Var.: 24
- 8 77AE, 30.30 mm., 12.45 gr., Env. no: 78–1456,
Ref.: DOC 3/2, s. 655, no. A2. 14, Var.: 14
- 9 78AE, 30.26 mm., 9.45 gr., Env. no: 80–887,
Ref.: DOC 3/2, s. 666, no. A2. 39, Var.: 39
- 10 79 AE, 27.27 mm., 8.50 gr., Env. no: 80–893,
Ref.: DOC 3/2, s. 668, no. A2. 41, Var.: 41
- 11 80 AE, 27.26 mm., 7.60 gr., Env. no: 80–896,
Ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2. 24.7, Var.: 24
- 12 81 AE, 27.25 mm., 7.10 gr., Env. no: 80–898,
Ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2. 24.7, Var.: 24
- 13 82 AE, 29.27 mm., 10.00 gr., Env. no: 80–899,
Ref.: DOC 3/2, s. 672, no. A2. 47.6, Var.: 47
- 14 83 AE, 29.29 mm., 12.00 gr., Env. no: 80–902,
Ref.: DOC 3/2, s. 654, no. A2. 11, Var.: 11
- 15 84 AE, 29.29 mm., 11.10 gr., Env. no: 80–910,
Ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2. 24.7, Var.: 24
- 16 85AE, 33.31 mm., 14.10 gr., Env. no: 80–911,
Ref.: DOC 3/2, s. 651, no. A2. 3.1, Var.: 3
- 17 86AE, 26.26 mm., 10.60 gr., Env. no: 80–912,
Ref.: DOC 3/2, s. 654, no. A2. 11, Var.: 11
- 18 87AE, 27.26 mm., 10.70 gr., Env. no: 81–73,
Ref.: DOC 3/2, s. 651, no. A2. 3.1, Var.: 3

Tablo-1: A2 Grubu Anonim Follisler Üzerinde Bulunan Süslemeler (Alfred R. Bellinger, Philip Grierson, Volume III-Part-2, 1999)

No.	Ön Yüz		Arka Yüz		No.	Ön Yüz		Arka Yüz						
	Haçın İçinde	Kitabın Üzerinde	Yazıtın Üzerinde	Yazıtın Altında		Haçın İçinde	Kitabın Üzerinde	Yazıtın Üzerinde	Yazıtın Altında					
1	}	}	- ∞ -	- ∞ -	24b	}	}	·	·					
1a					25					- ∞ -	- ∞ -			
2	}	}	Motifsiz	Motifsiz	26	}	}	· ∞ ·	· ∞ ·					
3			Motifsiz	·	27			· ∞ ·	· ∞ ·					
4			·	Motifsiz	29			∞	- ∞ -	- ∞ -				
5			·	·	30			∞	- ∞ -	- ∞ -				
6			-	-	31			∞	· ∞ ·	· ∞ ·				
6a			--	--	32			}	+	+	+			
7			- ∞ -	- ∞ -	32a				(?)	- ∞ -	- ∞ -			
8			∞	∞	33			}	∞	∞	∞			
9			- ∞ -	- ∞ -	33a					∞	· ∞ ·	· ∞ ·		
10			∞ (?)	∞ (?)	34			}	}	(?)	- ∞ -	- ∞ -		
11			∞	∞	35					∞	- ∞ -	- ∞ -		
12			- ∞ -	- ∞ -	36					}	∞	∞	- ∞ -	- ∞ -
14			- ∞ -	- ∞ -	38							(?)	- ∞ -	- ∞ -
14a			- ∞ -	- ∞ -	39					∞	}	∞	∞	∞
14b			∞	∞	40					∞				
15			- ∞ -	- ∞ -	40a					}	∞	∞	∞	∞
15a			- ∞ -	- ∞ -	40b									
16			- ∞ -	- ∞ -	41					}	∞	∞	- ∞ -	- ∞ -
16a			- ∞ -	- ∞ -	42							(?)	- ∞ -	- ∞ -
17			- h -	- h -	42a					}	∞	∞	∞	∞
18			- R -	- R -	42b							(?)	- ∞ -	- ∞ -
19	- P -	- P -	43	∞	∞	- ∞ -	- ∞ -							
19a	- ∞ -	- ∞ -	45	∞	∞	- ∞ -	- ∞ -							
20	}	}	Motifsiz	·	47	∞	∞			∞	∞			
21			- ∞ -	- ∞ -	48	∞	}			∞	- ∞ -	- ∞ -		
22			- ∞ -	- ∞ -	49	∞					- ∞ -	- ∞ -		
23			- ∞ -	- ∞ -	50	∞					- ∞ -	- ∞ -		
24			∞	∞	51	∞					- ∞ -	- ∞ -		
24a			(?)	∞										

- 19 88AE, 29.28 mm., 11.20 gr., Env. no: 81–78,
Ref.: DOC 3/2, s. 667, no. A2. 40a.4, Var.: 40
- 20 89AE, 30.30 mm., 12.30 gr., Env. no: 87–91,
Ref.: DOC 3/2, s. 671, no. A2. 45, Var.: 45
- 21 90AE, 30.25 mm., 13.10 gr., Env. no: 87–102,
Ref.: DOC 3/2, s. 671, no. A2. 45, Var.: 45
- 22 91AE, 25.25 mm., 9.20 gr., Env. no: 87–103,
Ref.: DOC 3/2, s. 662, no. A2. 26.5, Var.: 26
- 23 92AE, 31.31 mm., 14.54 gr., Env. no: 87–457,
Ref.: DOC 3/2, s. 672, no. A2. 47.6, Var.: 47
- 24 93AE, 27.25 mm., 7.80 gr., Env. no: 5304,
Ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2. 24.7, Var.: 24
- 25 94AE, 25.23 mm., 6.50 gr., Env. no: 5339,
Ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2. 24.7, Var.: 24
- 26 95AE, 25.24 mm., 6.60 gr., Env. no: 5519,
Ref.: DOC 3/2, s. 655, no. A2. 14, Var.: 14
- 27 96AE, 27.27 mm., 8.60 gr., Env. no: 5655,
Ref.: DOC 3/2, s. 659, no. A2. 24.7, Var.: 24
- 28 97AE, 27.27 mm., 8.60 gr., Env. no: 5656,
Ref.: DOC 3/2, s. 652, no. A2. 4, Var.: 4
- 29 98AE, 30.28 mm., 11.60 gr., Env. no: 5824,
Ref.: DOC 3/2, s. 662, no. A2. 27.1, Var.: 27
- 30 99AE, 28.28 mm., 11.50 gr., Env. no: 5825,
Ref.: DOC 3/2, s. 667, no. A2. 40a.4, Var.: 40
- 31 100AE, 28.28 mm., 9.00 gr., Env.5828,
Ref.: DOC 3/2, s. 667, no. A2. 40a.4, Var.: 40

B Grubu Anonim Follisler

B Grubu Anonim Follisler 1030/1035–1042 yılları arasına tarihlendirilmiştir. Bu tarihler arasında Bizans tahtını IV. Mikhael (12 Nisan

1034-10 Aralık 1041) ve V. Mikhael Kalaphates (13 Aralık 1041-21 Nisan 1042) yönetmiştir.

Bu döneme ait B Grubu Anonim Follislerin özellikleri ise şöyledir; genel olarak ağırlıkları 10,00 gramdır. B Grubu Follisler, A2 Grubu Follislerin üzerlerine darp edilmişlerdir. Ortada İsa büstü, cepheden, sakallı, taç nimbuslu, tacın her bir kolunda kare şekiller ve haçın sağ ve sol kollarının yukarısındaki boşlukta birer nokta vardır. Ayrıca İsa figürü tunik ve himation giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Sağ elini takdis pozisyonunda yukarı doğru kaldırmış pelerinin kenarından tutmaktadır. Sol elinde ise İncil vardır. İncil kapağı nokta bezemelidir. Sağ ve sol boşlukta IC ve XC monogramları vardır. Üst kısımdaki lejantta +CMMA NOVAHA (Tanrı bizimledir) yazmaktadır. Arka yüzde ise iki basamaklı kaide üzerinde haç, haçın kollarının ucunda birer nokta vardır. Haçın üst kolları arasında IS, XC (İsa) monogramları ile alt kısımda bAS ILE bAS ILE (Krallar Kralı) ifadesi yer almaktadır (Tekin, 1999: 179).

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 107 adet Bizans Anonim Follisi içinden 48'i B Grubu'na aittir (Kat. No: 32–79 arası).

- 32 101AE, 29.25 mm., 13.20 gr., Env. no: 73–406,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 33 102AE, 29.27 mm., 10.30 gr., Env. no: 77–423,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 34 103AE, 29.25 mm., 10.30 gr., Env. no: 77–424,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 35 104AE, 29.27 mm., 9.20 gr., Env. no: 80–880,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 36 105AE, 30.29 mm., 11.20 gr., Env. no: 80–883,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 37 106AE, 29.28 mm., 8.20 gr., Env. no: 80–885,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 38 107AE, 29.26 mm., 9.10 gr., Env. no: 80–888,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 39 108AE, 30.27 mm., 11.10 gr., Env. no: 80–890,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14

- 40 109AE, 29.28 mm., 10.23 gr., Env. no: 80–891,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 41 110AE, 28.28 mm., 8.23 gr., Env. no: 80–897,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 42 111AE, 28.25 mm., 6.35 gr., Env. no: 80–901,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 43 112AE, 29.27 mm., 7.63 gr., Env. no: 80–913,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 44 113AE, 29.28 mm., 7.80 gr., Env. no: 80–914,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 45 114AE, 29.25 mm., 6.85 gr., Env. no: 80–915,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 46 115AE, 27.27 mm., 7.50 gr., Env. no: 81–70,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 47 116AE, 28.27 mm., 7.12 gr., Env. no: 81–71,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 48 117AE, 28.27 mm., 7.12 gr., Env. no: 81–72,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 49 118AE, 28.27 mm., 8.15 gr., Env. no: 86–292,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 50 119AE, 28.28 mm., 8.72 gr., Env. no: 86–293,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 51 120AE, 27.24 mm., 6.20 gr., Env. no: 86–294,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 52 121AE, 26.27 mm., 7.30 gr., Env. no: 86–295,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 53 122AE, 27.27 mm., 9.10 gr., Env. no: 86–296,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 54 123AE, 29.27 mm., 10.18 gr., Env. no: 86–297,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14

- 55 124AE, 29.27 mm., 10.00 gr., Env. no: 86–299,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 56 125AE, 30.27 mm., 11.00 gr., Env. no: 86–300,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 57 126AE, 28.26 mm., 8.00 gr., Env. no: 86–302,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 58 127AE, 27.26 mm., 6.75 gr., Env. no: 86–303,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 59 128AE, 27.27 mm., 6.95 gr., Env. no: 86–304,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 60 129AE, 26.26 mm., 6.15 gr., Env. no: 86–308,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 61 130AE, 29.26 mm., 7.65 gr., Env. no: 86–309,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 62 131AE, 28.27 mm., 7.00 gr., Env. no: 86–310,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 63 132AE, 27.27 mm., 6.25 gr., Env. no: 86–312,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 64 133AE, 28.25 mm., 6.76 gr., Env. no: 86–313,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 65 134AE, 28.28 mm., 7.55 gr., Env. no: 86–314,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 66 135AE, 29.29 mm., 7.50 gr., Env. no: 86–317,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 67 136AE, 29.26 mm., 7.30 gr., Env. no: 86–318,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 68 137AE, 27.26 mm., 6.80 gr., Env. no: 86–319,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 69 138AE, 27.25 mm., 6.40 gr., Env. no: 86–321,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14

- 70 139AE, 30.29 mm., 8.40 gr., Env. no: 86–322,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 71 140AE, 29.26 mm., 6.00 gr., Env. no: 86–323,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 72 141AE, 29.29 mm., 6.50 gr., Env. no: 87–100,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 73 142AE, 30.29 mm., 7.10 gr., Env. no: 5281,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 74 143AE, 31.25 mm., 6.70 gr., Env. no: 5303,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 75 144AE, 29.28 mm., 6.42 gr., Env. no: 5308,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 76 145AE, 26.25 mm., 6.00 gr., Env. no: 5493,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 77 146AE, 26.26 mm., 6.05 gr., Env. no: 5501,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 78 147AE, 29.26 mm., 6.28 gr., Env. no: 5826,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14
- 79 148AE, 29.28 mm., 6.43 gr., Env. no: 5827,
Ref.: DOC 3/2, s. 677, no. B. 14

C Grubu Anonim Follisler

C Grubu Anonim Follisler 1042–1050 yılları arasına tarihlenir. Bu tarihler arasında yönetimde IX. Konstantinos Monomakhos (12 Haziran 1042-11 Ocak 1055) bulunmaktadır.

Bu döneme ait C Grubu Anonim Follisler' in özellikleri ise şöyledir; ağırlıkları 5.00 ile 11.00 gram arası değişmektedir. B Grubu Anonim Follisler' in üzerine basılmışlardır. Ön yüzde ortada İsa Antiphonetes'in dizlerine kadar betimlenmiş figürü, cepheden, sakallı, taç nimbuslu, tacın her bir kolunda nokta bezeme, tunik ve himation giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Sağ elini takdis pozisyonunda yukarı doğru kaldırmış pelerininin kenarından tutmaktadır. Sol elinde ise İncil vardır. İncil kapağında bezeme belirsizdir. Sağ ve sol boşlukta IC

ve XC monogramları vardır. Üst kısımdaki lejantta + ΕΜΜΑ ΝΟΒΗΑ (Tanrı bizimledir) yazmaktadır. Arka yüzde ise ortada mücevher taşları ile süslü bir haç, haçın kollarının ucunda birer nokta vardır. Üst kısımda haçın kollarının sağında ve solunda IC, XC (İsa) ile alt taraftaki kollar arasında NI, KA (İsa'nın Zaferine) harfleri bulunmaktadır (Tekin, 1999: 180).

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 107 adet Bizans Anonim Follisi içinden 12'si C Grubu'na aittir (Kat. No: 80-91).

- 80 149AE, 30.29 mm., 9.90 gr., Env. no: 73–405,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 81 150AE, 28.27 mm., 7.70 gr., Env. no: 74–607,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 82 151AE, 29.29 mm., 10.10 gr., Env. no: 80–886,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 83 152AE, 28.28 mm., 7.20 gr., Env. no: 81–75,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 84 153AE, 28.26 mm., 6.68 gr., Env. no: 81–77,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 85 154AE, 29.28 mm., 7.50 gr., Env. no: 86–301,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 86 155AE, 30.29 mm., 8.20 gr., Env. no: 86–305,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 87 156AE, 27.26 mm., 5.80 gr., Env. no: 86–307,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 88 157AE, 29.26 mm., 6.40 gr., Env. no: 86–311,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 89 158AE, 28.28 mm., 6.23 gr., Env. no: 86–315,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 90 159AE, 27.24 mm., 6.05 gr., Env. no: 86–316,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13
- 91 160AE, 29.29 mm., 27.25 gr., Env. no: 5829,
Ref.: DOC 3/2, s. 682, no. C. 13

D Grubu Anonim Follisler

D Grubu Follisler 1050–1060 yılları arasına tarihlenirler. Bu dönemde tahta VI. Mikhael Stratiotikos (21 Ağustos 1056-31 Ağustos 1057) ve I. Isaakios Komnenos (1 Eylül 1057-25 Aralık 1059) geçmiştir.

D Grubu Anonim Follislerin özellikleri ise şöyledir; ortalama olarak 8,00 gram ağırlığındadırlar. C Grubu Anonim Follislerin üzerine basılmışlardır. Ön yüzlerinde ortada İsa arkalıklı tahtta oturur şekilde, cepheden, sakallı, taç nimbuslu, tacın her bir kolunda nokta bezeme, tunik ve himation giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Sağ elini takdis pozisyonunda yukarı doğru göğsüne kadar kaldırmıştır. Sol eli ile dizindeki kitabı tutmaktadır. Kitap kapağında nokta bezeme vardır. Sağ ve sol boşlukta IC ve XC monogramları vardır. Üst kısımdaki lejant okunamamaktadır. Arka yüzde ise üç satır halinde IS XC/ bAS ILE/ bAS ILE (İsa, Krallar Kralı) ifadesi yer almaktadır (Tekin, 1999: 182).

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 107 adet Bizans Anonim Follisi içinden 2'si D Grubu'na aittir (Kat. No: 92-93).

92 161AE, 29.27 mm., 9.80 gr., Env. no: 73–407,
Ref.: DOC 3/2, s. 685, no. D. 1

93 162AE, 28.28 mm., 9.20 gr., Env. no: 75–873,
Ref.: DOC 3/2, s. 685, no. D. 1

G Grubu Anonim Follisler

G Grubu Follisler 1065–1070 yılları arasına tarihlenirler. Bu tarihler arasında Bizans tahtında son yıllarını yaşayan X. Konstantin Dukas (1059–1067) ile I. Romanos Diogenes (1068–1071) bulunmaktadır. Ancak X. Konstantin Dukas kendi portresinin bulunduğu sikke basımında bulunduğu için bu konu daha sonra ana başlık halinde anlatılmıştır.

G Grubu Anonim Follislerin özellikleri ise şöyledir; 6.50 gram ağırlığındadırlar. F Grubu Anonim Follislerin üzerine basılmışlardır. Ön yüzde yazı yoktur. İsa'nın büstü, cepheden, uzun çatallı sakallı, taç nimbuslu, tacın her bir kolunda birer nokta, tunik ve himation giyimli, sağ eli takdis pozisyonunda göğsünde pelerinin kenarından tutmaktadır. Sol elinde ise tomar bulunmaktadır. Sağ ve sol boşlukta IC ve XC (İsa) monogramları ile noktalı bordür vardır. Arka yüzde de yazı yoktur. Meryem'in büstü cepheden, orans duruşlu, nimbuslu, tunik ve maphorion giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Büstün

etrafı noktalı bordür ile çevrilidir. Sağ ve sol boşlukta ise □P ve □V (Tanrının Annesi) monogramları vardır (Tekin, 1999: 183).

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 107 adet Bizans Anonim Follisi içinden 4'ü G Grubu'na aittir (Kat. No:94-97).

- 94 163AE, 26.25 mm., 6.12 gr., Env. no: 77-485,
Ref.: DOC 3/2, s. 692, no. G. 1
- 95 164AE, 25.25 mm., 6.08 gr., Env. no: 80-882,
Ref.: DOC 3/2, s. 692, no. G. 1
- 96 165AE, 26.26 mm., 6.75 gr., Env. no: 80-889,
Ref.: DOC 3/2, s. 692, no. G. 1
- 97 166AE, 26.25 mm., 6.85 gr., Env. no: 80-894,
Ref.: DOC 3/2, s. 692, no. G. 1

I Grubu Anonim Follisler

1075-1080 yılları arasında tedavüle sokulmuşlardır. Bu dönemde Bizans tahtında VII. Mikhael Dukas (24 Ekim 1071-24 Mart 1078) bulunmaktadır. VII. Mikhael, 1071 yılında yaptığı Malazgirt Savaşı'nda Selçuklu Sultanı Alp Arslan'a yenilerek esir düşen ve bir antlaşma karşılığında serbest bırakılarak Konstantinopolis'e dönen selefi Romanos Diogenes'in (1068-1071) gözlerine mil çekilerek öldürülmesinden sonra Bizans tahtına geçen kişidir (Ostrogorsky, 1986: 321).

Bu döneme ait G Grubu Anonim Follislerin özellikleri ise şöyledir; 6,50 gram ağırlığındadırlar. H Grubu Anonim Follislerin üzerine basılmışlardır. Ön yüzde yazı yoktur. İsa'nın büstü, cepheden, uzun çatallı sakallı, taç nimbuslu, tacın her bir kolunda birer nokta, tunik ve himation giyimli, sağ eli takdis pozisyonunda göğsünde pelerininin kenarından tutmaktadır. Sol elinde ise nokta bezemeli kitap vardır. Sağ ve sol boşlukta IC ve XC (İsa) monogramları vardır. Arka yüzde de yazı yoktur. Ortada Latin haçı, her bir ucunda iki ufak nokta arasında büyük bir nokta ve ortada ufak haç vardır. Aşağıda haçın alt ucunun her iki yanında birer nokta ile iki kenarda bitkisel bezeme ile yukarıda sağ ve sol boşlukta birer hilal bulunmaktadır (Tekin, 1999: 184).

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 107 adet Bizans Anonim Follisi içinden 1 tanesi de I Grubu'na aittir (Kat. No: 98).

**98 167AE, 27.25 mm., 5.00 gr., Env. no: 5497,
Ref.: DOC 3/2, s. 696, no. I. 1**

X. Konstantinos Dukas Follisleri (25 Aralık 1059 – 21 Mayıs 1067)

X. Konstantinos Dukas Dönemi (1059–1067) Anonim Follislerin ikinci tipinin basıldığı bir dönem olmuştur. Bu yeni tipte öncekinde de olduğu gibi ön yüzde yine Hz. İsa figürü yer alır. Değişiklik ise arka yüzdedir. Buna göre arka yüzde yazı yerine imparatorun büstü yer almıştır. Anonim Follislerin ikinci tipini oluşturan bu bakır follisler iki gruba ayrılmıştır. Birinci grubun ön yüzünde İsa kare souppedion üstünde ayakta durmakta, cepheden, sakallı, başında haçlı nimbus, nimbusun her bir kolunda nokta bezeme, tunik ve himation giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Sağ eli ile pelerinini tutmakta, sol eli ile dizindeki kitabı tutmaktadır. Sağ ve sol boşlukta IC ve XC (İsa) monogramları vardır. Üst kısımdaki lejantta +EMMA NOVHA (Tanrı bizimledir) yazılıdır. Arka yüzde ise sağ tarafta +K□NT□K (Konstantinos), solda ise EV□KAV□O (Eudokia) yazmaktadır. Solda Eudokia ayakta cepheden, pendilialı taç giymiş loroslu; sağda Konstantinos ayakta cepheden, pendilialı taç giymiş, loroslu, aralarında labarum tutmaktadırlar. Ortasında haç bulunmaktadır. Labarum üç basamaklı kaide üstündedir. Her ikisi de bir ellerini göğsüne götürmüş durumdadırlar. Bu grup B, C, D ve E Grubu Anonim Follisler'in üzerine basılmıştır (Tekin, 1999: 189).

İkinci grubun ön yüzü ilk grubunkiyile aynıdır. Arka yüzde Konstantinos'un sakallı, loros giymiş, pendilialı ve haçlı taç takan, ayakta duran betimi yer almıştır. İmparator sağ elinde haç, sol elinde akakia taşımaktadır. Bu grup birinci gruptaki bakır sikkelerin üzerine basılmıştır (Bellinger-Grierson, 1999: 770).

Konstantinos Dukas, Anonim Follisler'den ayrı olarak histamenon ve tetarteron birimlerinde altın sikke basmıştır. Tetarteron, Histamenon'a nazaran daha az basılmıştır. Ön yüzde tunik ve maphorion giymiş, orans duruşuyla Meryem figürü vardır. Arka yüzde imparatorun büstü yer almaktadır. İmparator loros giymektedir, sağ elinde haçlı küre, sol elinde ise akakia tutmaktadır. Konstantinos Dukas'ın gümüş sikke olarak bastığı miliaresion çok nadiren ele geçmiştir. Bu sikkelerde ön yüzde Konstantinos Dukas'ın adını taşıyan lejant yer

alır, arka yüzde de İmparator ile birlikte Eudokia Makrembolitissa'nın büstü bulunur (Bellinger-Grierson, 1999: 764-770).

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde X. Konstantinos Dukas Dönemi'ne (1059–1067) ait 9 adet (Kat. No: 99-107) Anonim Follis tespit edilmiştir.

- 99 168AE, 29.27 mm., 9.50 gr., Env. no: 77–292,
Ref.: DOC 3/2, s. 774, no. 8.1
- 100 169AE, 27.26 mm., 8.50 gr., Env. no: 80–892,
Ref.: DOC 3/2, s. 774, no. 8.1
- 101 170AE, 27.25 mm., 8.40 gr., Env. no: 80–903,
Ref.: DOC 3/2, s. 774, no. 8.1
- 102 171AE, 25.27 mm., 7.50 gr., Env. no: 80–905,
Ref.: DOC 3/2, s. 774, no. 8.1
- 103 172AE, 26.24 mm., 7.50 gr., Env. no: 80–906,
Ref.: DOC 3/2, s. 774, no. 8.1
- 104 173AE, 28.26 mm., 7.20 gr., Env. no: 80–907,
Ref.: DOC 3/2, s. 774, no. 8.1
- 105 174AE, 27.24 mm., 6.82 gr., Env. no: 80–909,
Ref.: DOC 3/2, s. 774, no. 8.1
- 106 175AE, 29.26 mm., 6.80 gr., Env. no: 5337,
Ref.: DOC 3/2, s. 774, no. 8.1
- 107 176AE, 28.26 mm., 6.40 gr., Env. no: 5560,
Ref.: DOC 3/2, s. 774, no. 8.1

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışmada, Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Bizans dönemine ait 107 Anonim Follis tanımlanmıştır. Değerlendirmeye alınan sikkelerin kronolojik olarak tarihi belirlenerek tanıtımı yapılmıştır.

Araştırmacılar, Tzimiskes'le başlayan ve I. Alexius'un 1092 yılında gerçekleştirdiği reforma kadar kullanılan Anonim Follisleri 15 sınıfa ayırmışlardır. Sıralama harflere göre yapılmıştır. Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan follislerde şu şekilde sınıflandırılmıştır; 31 tanesi A2 Grubu'na (976–1030/1035), 48 tanesi B Grubu'na (1030/1035–1042), 12 tanesi C Grubu'na

(1042–1050), 2 tanesi D Grubu’na (1050–1060), 4 tanesi G Gurubu’na (1065–1070), 1 tanesi I Grubu’na (1075–1080) ve 9 tanesi X. Konstantinos Dukas’a (1059–1067) aittir. Bu durum aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir (Tablo–2).

Tip ve süsleme açısından Anonim Follisler değerlendirildiğinde ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır; Sikkelerin önyüzünde artık imparator büstü kaldırılmıştır. Bunun yerine Hz. İsa tasvir edilmiştir. Kayseri Arkeoloji Müzesi’nde bulunan sikkelerde Hz. İsa, dört şekilde tasvir edilmiştir. Birinci tip olarak Hz. İsa “Suriye Tipi” denilen kısa saçlı ve sakallı ve genç olarak cepheden tasvir edilmiştir. Müzede birinci tipi yansıtan örnekler A2, B, G ve I Grubu Anonim Follisler de görülmektedir. Hz. İsa genellikle sağ elini takdis yaparak yukarı kaldırmış ve kollu tunik giyerken gösterilmiştir. Omuzlarında himation denilen pelerin vardır. Sikkeler üzerinde İsa’nın elindeki Kutsal Kitap kapalıdır ve kapağında genellikle nokta bezemeler görülür. G Grubu Anonim Follisler de ise Hz. İsa elinde rulo tutarken betimlenmiştir. Hz. İsa’nın elinde rulo ile tasvir edilmesi sikkeler üzerinde ender görülen bir özelliktir.

İkinci tip olarak Hz. İsa “Antiphonetes”⁴⁷ tipinde tasvir edilmiştir. Müzede bu tip örnekleri ise C Grubu Anonim Follisler de görmek mümkündür (Katalog no. 80-91). Burada İsa figürü dizlerine kadar gösterilmiştir. Sakallı haç nimbuslu, tunik ve himation giyimlidir. Sağ elini takdis pozisyonunda yukarı kaldırmış, sol elinde İncil tutmaktadır. Üçüncü tip İsa figürü ise İsa’nın “Kare Arkalıklı Taht” üzerinde tasvir edildiği örneklerdir. Müzede bu tipi yansıtan örnekler ise D Grubu Anonim Follisler’dir (Katalog No. 92-93). Ortada İsa arkalıklı tahtta oturur şekilde, cepheden, sakallı, taç nimbuslu, tacın her bir kolunda nokta bezeme, tunik ve himation giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Sağ elini takdis pozisyonunda yukarı doğru göğsüne kadar kaldırmıştır. Sol eli ile dizindeki kitabı tutmaktadır. Kitap kapağında nokta bezeme vardır. Dördüncü tip olarak ise İsa, kare Souppedion üzerinde betimlenmiştir. Müzede bu tip örnekleri ise X. Konstantinos Dukas (1059–1067) sikkelerinde görülmektedir (Katalog No. 99-107). İsa, kare souppedion üstünde ayakta durmakta, cepheden, sakallı, başında haçlı nimbus, nimbusun her bir kolunda nokta bezeme, tunik ve himation giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Sağ eli ile pelerini tutmakta, sol eli ile dizindeki İncil’i tutmaktadır.

⁴⁷Dizlerine kadar gösterilmiş İsa figürü. İsa sakallı, haç nimbuslu, tunik ve himation giyimlidir. Sağ elini takdis pozisyonunda yukarı kaldırmış, sol elinde İncil tutar.

Tablo-2: Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Anonim Follisler

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Anonim Follisler	
Sınıf	Sikke Sayısı
A2 Grubu (976–1030/1035)	31
B Grubu (1030/1035–1042)	48
C Grubu (1042–1050)	12
D Grubu (1050–1060)	2
G Grubu (1065–1070)	4
I Grubu (1075–1080)	1
X. Konstantinos (1059–1067)	9
Toplam	107

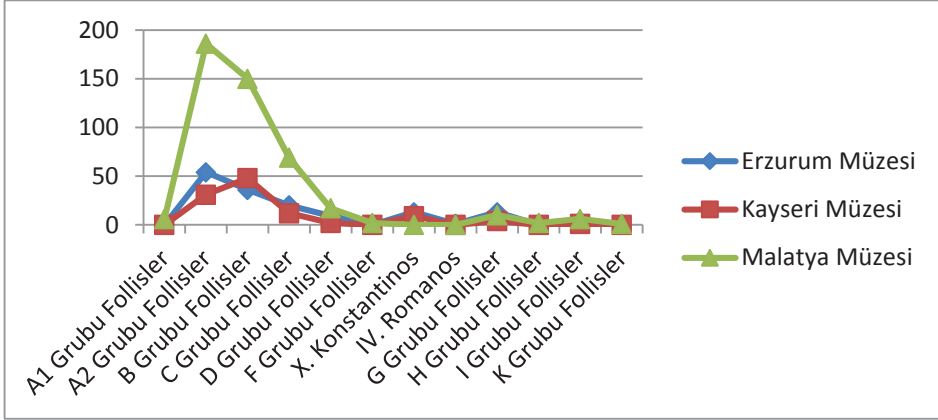
Anonim Follisler de imparator ve İsa'dan sonra görülen üçüncü tip ise Hz. Meryem tasviridir. Meryem figürünü yansıtan örnekler sadece G Grubu Anonim Follisler' in arka yüzünde görülmektedir (Katalog No. 94-97). Meryem'in büstü cepheden, orans duruşlu, nimbuslu, tunik ve maphorion giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Bizans sikkeleri üzerinde dikkati çeken en önemli süsleme öğelerinden biriside hem ön yüzü hem de arka yüzü çevreleyen noktalı bordür sırasındır. Bu noktalı bordür sırası hemen hemen bütün sikkelerde uygulanmıştır.

Kayseri Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Anonim Follisler ile Erzurum ve Malatya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Anonim Follisler ile karşılaştırılmıştır. Kayseri Müzesinde bulunan Anonim Follisler ile Erzurum Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Anonim Follisler⁴⁸ sınıflama bakımından büyük bir benzerlik

⁴⁸ Erzurum Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Anonim Follisler için bkz., Hatice Özyurt Özcan, "Erzurum Arkeoloji Müzesi'nde Bulunan Bizans Döneminde Ait Bir Grup Anonim Sikke", *X. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 03–06 Mayıs 2006*, Prof. Dr. H. Örcün Barışta'ya Armağan, Ankara 2009, s. 539–550.

içerisindedirler. Ancak Malatya Müzesi'nde ki Anonim Follisler⁴⁹ hem sayıca fazla hem de çeşit bakımından daha zengindir. Buna göre Kayseri Müzesi'nde 107, Erzurum Müzesi'nde 150 ve Malatya Müzesi'nde ise 464 adet Anonim Follis bulunmaktadır. Ayrıca Malatya Müzesinde A1, F, H ve K Grubu'nu temsil eden follislerde vardır (Grafik-1).

Grafik-1: Kayseri, Erzurum ve Malatya Arkeoloji Müzeleri Anonim Follisleri

⁴⁹ Malatya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Anonim Follisler için bkz., Zeliha Demirel Gökalp, "Malatya Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bizans Anonim Follisleri", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, (1). 2009, s. 217-250.

Kaynakça

- Akyürek, E. (1998). “M.S. IV.-XI. Yüzyıllar: Helenistik Çağ ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde Kappadokia Krallığı”, *Kapadokya*, (1. Baskı), Ayhan Şahenk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Baydur, N. (1998). *Roma Sikkeleri*, (1. Baskı), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Bellinger, A. R. - Grierson P. (1999). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Leo III to Nicephorus III 717-1081*, Volume 3-Part 2, (First Impression), Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.
- Çantay, D. (2008). *Edirne-Makedonya Kulesi Kurtarma Kazılarında Ele Geçen Bizans Sikkeleri ve Mühürleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
- Eldem, H. E. (1982). *Kayseri Şehri: Selçuklu Tarihinden Bir Bölüm*, (1. Baskı), (Çev. Kemal Göde), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Gökalp, Z. D. (2009). “Malatya Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bizans Anonim Follisleri”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, (1), 2009, s. 217–250.
- Gökalp, Z. D. (2007). *Yalvaç Ve Isparta Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Sikkeleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Harl, K. W. (2002). *Kazılarda Bulunan Sikkelerin Tanımlanması İçin Rehber (Bizans M.S. 498–1282)*, (1. Baskı), (Çev. Burçak Delikan), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- İpşirli, M. (2002). “Kayseri”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara 2002, XXV, 96.

- Kınık D. - Aydın M. (1997). “Kayseri”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Yem Yayın (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları), İstanbul 1997, II, 975.
- Ostrogorsky, G. (1991). *Bizans Devleti Tarihi*, (2. Baskı), (Çev. Fikret Işıltan) Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ötüken, Y. (1987). *Göreme*, (1. Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları; 759, Ankara.
- Özcan, H. Ö. (2009). “Erzurum Arkeoloji Müzesi’nde Bulunan Bizans Döneminde Ait Bir Grup Anonim Sikke”, *X. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 03-06 Mayıs 2006, Prof. Dr. H. Örcün Barışta’ya Armağan*, Ankara 2009, s. 539-550.
- Rice, T. T. (1998). *Bizans’ta Günlük Yaşam, Bizans’ın Mücevheri Kostantinapolis*, (Çev.; Bilgi Altınok), İstanbul.
- Tekin, O. (1999). *Akdeniz’in Mor Binyılı Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri*, (1. Baskı), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Tekin, O. (1999). *Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tulay, A. S. (2001). *Genel Nüvizmatik Sözlüğü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Foto. No:1, Kat. No: 5, A2 Sınıfı, Var.;21 Çizim-1: A2 Sınıfı, Var.;21

Foto. No: 2, Kat. No: 17, A2 Sınıfı, Var.;11 Çizim-2: A2 Sınıfı, Var.;11

Foto. No: 3, Kat. No: 29, A2 Sınıfı, Var.;24 Çizim-3: A2 Sınıfı, Var.;24

Foto. No: 4, Kat. No: 36, B Sınıfı

Çizim-4: B Sınıfı

Foto. No: 5, Kat. No: 48, B Sınıfı

Çizim-5: B Sınıfı

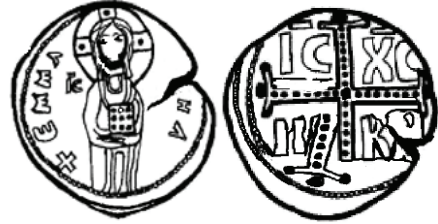
Foto. No: 6, Kat. No: 82, C Sınıfı

Çizim-6: C Sınıfı

Foto. No: 7, Kat. No: 86, C Sınıfı

Çizim-7: C Sınıfı

Foto. No: 8, Kat. No: 92, D Sınıfı

Çizim-8: D Sınıfı

Foto. No: 9, Kat. No: 94, G Sınıfı

Çizim-9: G Sınıfı

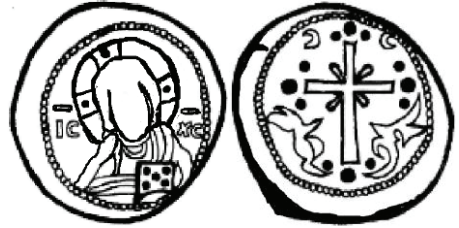
Foto. No: 10, Kat. No: 95, G Sınıfı

Çizim-10: G Sınıfı

Foto. No: 11, Kat. No: 98, I Sınıfı

Çizim-11: I Sınıfı

Foto. No: 12, Kat. No: 106, X. Konstantinos Çizim-12: X. Konstantinos

